

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

Per Otto Asak: Notater til gardshistorien for Opsal

Odd Skullerud: Nordlis nyere historie (3)

Svein Sandnes: Våningshuset på Svarstad

Odd Skullerud: Fossrud skole i Sørum

Svein Sandnes: Fetsund lenser og Sørum Årringens 12. årgang

Svein Sandnes: KunstSkansen

Dag Winding-Sørensen Lederens spalte

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,

Utgivelsen av praktboka "Glomma gjennom Sørum" høsten 2009 var noe mer enn en flott introduksjon til landskapet mellom Rånås og Guttersrud. Det var også en populær framstilling av resultatene fra det store Bingen lenserprosjektet som Dag Nordsveen fra 1997 til 2000 ledet for Blaker og Sørum historielag.

Bakgrunnen var at Fetsund lenser hadde fått en øremerket bevilgning på 22.000 kroner fra kultursjefen i Akershus fylke for å kartlegge området nord for Fetsund. Som en oppstart til prosjektet ble det holdt et møte på Lund. Der orienterte museumsbestyrer Kristen Bjerke om hvordan registreringsarbeidet hadde kommet i gang ved Fetsund på initiativ fra Fløterforeningen, og han understreket behovet for systematikk fra første øyeblikk, og rådet historielaget til å være edruelige i sine planer om restaurering av Bingen lenser.

Edruskap tror jeg det fortsatt er behov for i dette spørsmålet. Og først fremst tror jeg at en strategi som innebærer etablering av et selvstendig lensemuseum ved Bingen er totalt feilslått. Det er Fetsund lenser som er den institusjonen vi må bygge videre på. At de ikke selv definerer Bingen lenser som en del av sitt prosjekt, er beklagelig og rent historisk kunnskapsløst. Atthaldslensene ved Bingen var en del av Fetsund lenser helt til fløtinga opphørte i 1985.

At selve sorteringsanlegget ble lagt sør for den nye jernbanebrua i 1862, er en historisk parentes i lensenes minst 500-årige historie. Når dagens direktør med rette sier at det bare er det tekniske anlegget i Fet som er fredet, er det riktig, men noen bør forklare Riksantikvaren at Bingen lenser var en integrert del av dette tekniske anlegget som også burde vært med i fredningsvedtaket, så ordner nok det seg.

Ikke minst fordi det ved Bingen ligger faglige utfordringer som går på å utforske hvordan fløtingen i Glomma nord for Øyeren ble drevet i minst 350 år før anlegget i Fet ble etablert. Naturligvis er også dette et spørsmål om begrensede ressurser, men i det øyeblikk Fetsund lensemuseum som i 1996 får marsjordre til å utforske den delen av anlegget som ligger ved Bingen, vil også ressursene til dette komme. Vi må bare lage en plan *sammen*.

Artikler nr. 1 – 2011 – 17. årgang

Notater til gardshistorien til Oppsal

Før jul kom bind 4 av Sørums Bygdebok, som gikk så langt vest i Sørums som til og med Yssi og Ausen. Nå er Jan Erik Horgen i full gang med de øvrige Frognergardene, og vi oppfordrer SørumsSpeilets lesere til å bidra med opplysninger. For å hjelpe dere i gang, fortsetter vi å trykke Per Otto Asaks notater til gardshistoriene fra 1983-84.

Jeg gjør innledningsvis oppmerksom på at familien på Oppsal helst bruker skrivemåten Opsahl slik som slektsnavnet skrives.

Oppsal, gård nr. 78 i Sørums, ligger i det sørøstre hjørnet av Frogner sogn, helt på grensen til Skedsmo. Vegforbindelsen til Gauteidvegen (den gamle kongevegen) går via Myrer. Veggen måtte krysse den dype Jeksledalen, hvor bekken Jeksla renner. Fra gammelt av gikk veggen fra Oppsal direkte mot Leirud. Her gikk veggen opp en bratt bakke fra Jeksla før den kom inn på Gauteidvegen like sør for Leirudgårdene.

Oppsal var på 1600-tallet en halvgård. Det betyr at landskylda for gården ikke var stor nok til at den kunne regnes som en fullgård, som da ble beregnet til å kunne føde en storfamilie. (Henviser ellers til Holmsens notater, tidligere gjengitt i SørumsSpeilet.)

Bonden på Oppsal var leilending til 1766. Da kjøpte bonden gården og ble sjøleier. Oppsal var ett bruk til om lag 1810, da gården ble delt i to. I 1910 var Oppsal blitt ett bruk igjen.

Oppsal kan vanskelig ha hatt mer enn en husmannsplass. I 1801 omtales en husmann under Oppsal. I 1813 ble det tinglyst en husmannskontrakt for plassen Holen under Oppsal. Denne plassen eksisterer helt fram til ca 1910.

Oppsal har aldri vært noen slektsgård i historisk tid, men de slektene som bodde der var nær knytta til nabogårder som Leirud og Ausen, dels til Hauglid og Asak i nabobygda Skedsmo.

Kronologiske data som ble notert i 1983-84 (det er sikkert mer å finne):

1593: Navnet på brukeren er Ola, Ola er også nevnt 1610.

1624: Torsten.

1629: Simen.

1635-1640: Tor og Gulbrand

1647-1680. Gulbrand. Om Gulbrand veit vi at han var bror til Anders Halvorsen Børke. Aldersopplysninger om Gulbrand tyder på at han var født før 1600.

1668: Sønnen på gården, Ole Gulbrandsen, dømt for leiermål med Karen Gundersdatter.

Ole var allerede gift med Mari Gulbrandsdatter Hexeberg. Så dette var en stygg sak sjøl etter dagens normer.

1680: Skifte på Oppsal etter Gulbrand Halvorsen (trolig den samme som var bruker der siden 1630-åra). Gulbrand var gift med Anne Olsdatter (kanskje dattera på gården). De hadde sønnen Tor, som kom til Leirud, men var død før 1680. Her nevnes Tors to myndige barn (over 21 år).

Gulbrand hadde to barn som var i live. Det var Kirsten, gift med Arve Myrer, og Ole, som overtok gården.

1684: Skifte på Oppsal etter enken Anne Olsdatter. Forandringen var nå at sønnen Ole hadde gått bort i mellomtiden.

1693: Skifte etter Mari Gulbrandsdatter Hexeberg. Hun var tidligere gift med Ole Gulbrandsen (nevnt 1680 og 1684). Enkemannen var Gunner Olsen, som hadde overtatt bruken av Oppsal. De hadde sønnen Gulbrand, 10 år gammel i skiftet. Mari hadde fra før dattera Anne med Ole Gulbrandsen. Dessuten nevnes en Peder Olsen som uekte barn til Ole Gulbrandsen. Denne Peder ble seinere bruker på Nordre Asak i Skedsmo. Kanskje Peder var et "bevis" fra leiermålet i 1668?

1697: Skifte på Oppsal etter Gunner Olsen. Enken heter Anne Hansdatter. To nye barn har kommet til: Gunner Gunnensen, 0,5 år (antagelig født etter farens død) og Mari Gunnensdatter, 2 år.

1701: I mantallet for 1701 står bare en Kristoffer Nilsen oppført som bruker.

1711: Og på skoskatten fra 1711 står oppført Kristoffer Nilsen og hustru Anne Hansdatter. Det kan være den tidligere Anne Hansdatter som er gift på ny. I skoskatten nevnes en

stedatter med navnet Mari Sveinsdatter (trolig feilskrift for Gunnersdatter).

1723: Kristoffer står oppført som bruker. Gården har en skyld på 1 skpd og 5 lispund korn til eieren, Skedsmo kirke. (Denne gården tilhørte tidligere Asakkirka i Skedsmo, men da Asak kirke ble lagt ned, ble kirkegodset overført til Skedsmo.)

Dattera på gården, Mari Gunnersdatter, ble gift med Ola Sveinsen av den gamle Leirudætta.

1759: Skifte etter Mari Gunnersdatter. Enkemann Ola Sveinsen. Alderen på Mari er oppgitt til 60 år da hun dør i 1759. Hvis hun er den samme som i 1697, så skulle hun ha vært 64 år, men det er etter min mening en ganske god overensstemmelse, så jeg tror det er samme person.

1762: Enkemann Ola Sveinsen. Sønnen (?) Gunner Olsen, gift med Olava Hansdatter. Sønnen (?) Svein Olsen (til Hol). Sønnen (?) Ola Olsen (til Branderud), og dattera (?) Ingeborg Olsdatter (til Myrer).

Gunner Olsen overtar bruken av Oppsal.

1763: Ola Sveinsen dør 68 år gammel.

1766: Gunner Olsen kjøper 1 skpd i gården fra kirken. Resten, 5 lispund, forblir i kirkeiee 8 (ca ¼ av gården).

1775: Gunner Olsen Oppsal dør, 46 år gammel. Enken Olava (Olea) Hansdatter blir atgift med Jakob Amundsen, som overtar bruken av Oppsal.

1789: Jakob Amundsen blir skattet for fire rdl. Formuen er på 1000 rdl. Og det gir 1 rdl i ekstra formueskatt. Han var en av de få i Frogner som betalte formueskatt.

Olava (Olea) var en barmhjertig kvinne som tok seg av noen fattige barn i sognet, blant andre Anne Nilsdatter, som ble gift til Asak (se RHÅ bind XXII side 142). Anne fikk etterslekt i Aussen.

1801: Folketelling. Jakob Amundsen, 56 år, bonde, hustru Olea Hansdatter, 68 år, gift 2. gang. Pleiebarn: Marte Gunnersdatter, 7 år. Her nevnes fire tjenere og 1 legdslem, Kari Hansdatter, 57 år.

Husmann Oppsalholen:

Ola Håkensen, 51 år, med hustru Berte Gulbrandsdatter, 42 år. Barn: Anne, 4 år, enke Kari Engebretsdatter får hjelp av fattigkassen.

1809: Testamente fra Jakob Amundsen til Jens Kristoffersen Slogum, tinglest 1812. Dermed ble Oppsal delt. Hovedbølet ble hetende Øvre Oppsal. Det andre ble kalt for Ner-Oppsal. Neppe tilfeldighet, så er det en forbindelse til den gamle slekta på Oppsal, da Jens Kristoffersens første kone Ingeborg Olsdatter Branderud, død 1834, 59 år gammel, er datter av Ole Olsen Branderud. Han er som nevnt 1762 sønnen på Oppsal. Jens ble andre gang gift med Anne Pedersdatter fra Leirud.

1828: Jens Kristoffersen inngår en kontrakt om bruken av Oppsal med Peter Larsen (den andre brukeren) og Mari Torsdatter.

Brukere på Ner-Oppsal

Vi skal av praktiske grunner ta bruk nr. 2 Ner-Oppsal først.

1851: Skifte etter Jens Kristoffersen på Ner-Oppsal. Enke er nå Anne Pedersdatter, hans andre ekteskap. Barn: Jens Chr. Jensen, (overtok gården), Johan Peter Jensen, (seinere møbelhandler i Kristiania) og Mari og Karen Jensdøtre. Enken Anne ble atgift med Torger Nilsen Ausenflaen.

1856: Auksjon på Oppsal etter Anne Pedersdatter. På denne auksjonen ble alt innboet solgt. Det var etter forholdene en stor auksjon. Her hadde det vært mange til stede.

1856: 3. november: Skifte som bekrefter at Anne Pedersdatter er død, og at hennes mann Torger er flyttet til Oppistua Leirud. Inntekten i boet var på 5185 spesiedaler, men bare 916 spd. var på deling til arvingene. I denne inntekten var det noen jordparter: Oppsal, 2800 spd., Leirud, 1400 spd. og Kopperud, 200 spd. av en skogteig.

1865: Folketelling. Jens Chr. Jensen, 26 år, er bruker. Han er ugift. Ingen flere er nevnt på Ner-Oppsal.

I folketellingen **1875** blir det opplyst at Jens Chr. Jensen bor i Kristiania. Det er hans morbror Anders Pedersen Leirud som eier og driver Ner-Oppsal

Husene blir i **1900** bebodd av en Johan Martinsen. Eierne Anders Pedersen Leiruds eldste datter Karen Johanne, født 1852, ble gift med Johan Peter Jensen fra Oppsal. Da ble det igjen knyttet bånd mellom slektene på Leirud og Oppsal. Johan Peter dreiv som

møbelhandler i Oslo. De tok slektsnavnet Opsahl. Se ellers Leirud når det gjelder de andre barna til Anders Leirud.

Arvingene etter Anders Leirud solgte i **1910** Ner-Oppsal til Martin Asak, som tidligere hadde flyttet til Øvre Oppsal. De to gårdpartene ble da slått sammen etter ca. 100 års adskillelse.

Brukere på Øvre Oppsal

Den gamle slekta som hadde bodd på Oppsal på 1700-tallet kom tilbake med Svein Olsen (se 1762). Svein Olsen hadde overtatt Hol i Guttøya, og hadde nok lyst til å overta etter broren Gunner Olsen da han døde. Han bodde ennå på Hol i 1801, men før 1810 hadde Svein og kona Mari Jensdatter flyttet til Oppsal og fikk bruke en halvdel av gården. Den gården som ble kalt for Øvre Oppsal.

Foran nevnte Jens Kristoffersen Slogum brukte Ner-Oppsal.

1821: Skifte etter Svein Olsen (Hol). Enken er Mari Jensdatter. Svein hadde først vært gift med Marte Sveinsdatter Bæregg. Han hadde også vært gift med ei Anne Kristensdatter Hol. Det er mange barn etter Svein Olsen.

Den gamle slekten forsvinner fra Oppsal igjen med Svein Olsen. Med Peter Larsen kommer **Hønsislekta** til Oppsal. Om Peter veit vi at han først tjente hos sin slektning Marie Amundsatter, født Branderud, og hennes mann Jakob Hansen Oppigår'n Asak Vestre. Han bodde på Asak da han giftet seg med Mari Torsdatter i 1819. De fikk dattera Oline, gift med Ola Bålerud i Skaubygda i Skedsmo.

1840: Skifte etter Peter Larsen. Peter kom fra Hønsi i Sørumsund. Han hadde en eldre bror Kristian, som kom til Branderud i Skedsmo. Svigerfaren til Kristian var Ole Olsen Branderud, som igjen var barnefødt på Oppsal, så her er det slektsforbindelser på mange kanter. Det skal litt til å holde orden på all slektskapen her.

1843: Skjøte fra Peter Larsens svigersønn Ola Bålerud til Kristian Kristiansen Branderud, født 1809, gift med Marte Kristoffersdatter Yssi, født 1811. Kristian er dermed Peters nevø. Peter Larsen, 1785-1839, var gift med Mari Toresdatter (ukjent opphav). Mari døde

1829, bare 30 år gammel. I tillegg til dattera Oline, nevnes Anne Marie født 1825, seinere gift med Nils Nilsen Hvam, Skedsmo. Hun døde barnløs i relativt ung alder. Anne Marie Oppsal, født 1849, er oppkalt etter henne. Anne Marie var enebarn til Kristian Kristiansen Oppsal og hustru Marte, født Yssi. Med henne har vi kommet fram til dagens Oppsalslekt, som bruker slektsnavnet Opsahl.

Anne Marie ble gift med Olaus Petersen fra Brauter i Skedsmo. Han var født 1837, og døde alt i 1894, så Anne Marie Opsahl ble tidlig enke.

1906: Tinglest testamentet fra Anne Marie Kristiansen Opsahl til hennes barn Petter Olaussen Opsahl, født 1877 og Karl Olaussen Opsahl, født 1887. Hun spesifiserer hva sønnene skal få. Sønnen Petter hadde giftet seg med Betzy Larsdatter fra Mellom-Asak, Skedsmo. Samtidig flyttet enka Anne Marie sammen med faren til Betzy, Lars Larsen, som også var enkemann. De kunne sjølsagt ikke gifte seg, siden barna deres var gift med hverandre, (eller hadde det vært greit?).

1910: Skjøte fra Anne Marie Kristiansen Opsahl til Martin Larsen Asak, sønnen til Lars Larsen på Mellom-Asak. Martin hadde nok allerede bodd på Oppsal et par år.

1910: Folketellinga viser at de to enkefolkene på Mellom-Asak lever som "rentenister". De fikk "kose seg" sammen noen år. Petter Opsahl overtar bruken av Mellom-Asak i 1905 og driver den gården på en mesterlig måte. Han fikk skjøte på gården av sin svigerfar i 1911. Da hadde han bevist for svigerfaren at han kunne drive gården på en skikkelig måte.

Min bestefar, Martin Asaks historie på Oppsal, blir en helt annen historie. Den skal jeg komme tilbake til ved en seinere anledning. Den er ikke blant mine notater fra 1980-tallet.

Per Otto Asak

Per Otto Asak har ved årsskiftet meldt overgang fra Nittedal til Blaker og Sørumsund historielag. Vi ønsker et tidligere aktivt medlem og fortsatt flittig bidragsyter til SørumsundSpeilet hjertelig velkommen tilbake. I neste nummer trykker vi notater til Leirud.

Red.

Nordlis nyere historie (3)

I Indre Akershus Blad for 27. januar i fjor varslet Odd Skullerud gjennom et leserinnlegg at han ville skrive en utredning om behandlingen og bruken av kommunehuset Nordli etter 1. januar 1962, som er datoen for kommunesammenslåingen mellom Blaker og Sørumsletta. Nå foreligger utredningen, og vi trykker den over tre numre her i Sørumspeilet. Her kommer siste del.

Sørums kommunestyre vedtok enstemmig 26. april 2006 at ny barnehage for midtbygda skulle plasseres direkte i tilknytning til Sørums skole. Det førte til en kraftig motstand fra foreldre i kretsen. Barnehagen på Nordli gjennom nesten 30 år var blitt svært populær blant foreldre og foresatte, for kvalitetene den hadde for barnehagebarna. Og det ble stort engasjement for at Nordli skulle beholdes som sted for barnehage. Foreldre til barn i Nordli barnehage samlet 1155 underskrifter på opprop som sa ja til Nordli barnehage og nei til Sørumsletta.

Med plakater som sa dette med store bokstaver, gikk en foreldregruppe fakkeltog foran Sørums rådhus 19. januar 2007 og overleverte underskriftene til ordføreren.

Politiske reaksjoner på protestene

Den første politiske reaksjonen på dette var at SP brøt ut av arealsamarbeidet med AP, SV og KrF. For SP var det i samsvar med partiets program om jordvern hvis Sørumsletta kunne bli spart for inngrep. Sørums tre bondelag hadde frarådet å bruke noe av landets beste matjord til barnehage. Fra KrFs representant i Miljø- og utviklingsutvalget kom også uttalelser som tydet på at partiet kunne komme til å snu: "Mener en alvor med jordvern, er det nettopp på Sørumsletta en må sette ned foten. Sørumsletta er noe av Norges beste matjord. Her skal det ikke bygges ut!"

Også Høyre og FrP var imot å nytte jord på Sørumsletta til barnehage. Høyre foreslo tomt i Lørenfallet til ny barnehage. Imidlertid var det en ulempe ved dette, at en undersøkelse generelt i Sørums om steder med mye kvikkleire og dermed rasfare, har Lørenfallet med på nytt kart fra 2006.

Et flertall i miljø- og utviklingsutvalget, som hadde møte etter aksjonen fra FAU ved Nordli barnehage, holdt fast ved bygging av barnehage ved Sørums skole. Noe optimisme var det likevel grunn til for Nordlitolhengerne, da saken kom i kommunestyret.

Sørums kommunestyre hadde 7. februar 2007 saken om plassering av barnehage for midtbygda oppe etter at Nordli-forkjemperne hadde aksjonert i januar. Omkring 30 foreldre var også til stede under kommunestyremøtet. Posisjonen AP, SP, KrF og SV vedtok at samtidig som det fortsatt er flertall for reguleringsplanen for Sørumsletta ved Sørums skole, foretas en vurdering av mulighetene for å plassere barnehagen på Nordli.

SV hadde i debatten påpekt betydningen av at barnehagen hadde tilknytning til skolen, og fikk med at det skulle ses på plassering av denne barnehagen ved Vesterskaun skole som alternativ til ved Sørums skole.

Saken kom ikke til nærmere avklaring før kommunevalget i september 2007. Etter som anlegg av barnehager, utvidelser av barnehager og flytting av barnehager var aktuelt i hele Sørums kommune, var alle partienes valgprogrammer positive til barnehagespørsmålet. SP hadde i sitt valgprogram avmerket arbeid for fortsatt barnehage på Nordli. Og i partiets program stod også nevnt hjelpetiltak til den privat drevne "Camembert'n barnehage" i Blaker, som nettopp da hadde måttet flytte fordi en vannlekkasje hadde skadet de opprinnelige lokalene.

Nordli barnehage med tilbakeblikk

1. februar 2007 var det åpen dag på Nordli for feiring av 30-års jubileum for Nordli barnehage.

Kommentar: 1977 var altså det året med start for barnehage på Nordli. Etter som Blaker og Sørums historielag først ble varslet av Sørums kommune i 1979 om barnehage på Nordli, hadde det antakelig vært to prøveår for å bringe på det rene om stedet var passende til formålet.

Kommunevalget 2007 i Sørums kommun ga gevinst til opposisjonspartiene Høyre, Venstre og FrP. Uenighet med opposisjonspartiene om innføring av ny skatteordning førte til at Høyre og FrP økte antall representanter, og Venstre fikk en representant etter å ha vært ute av kommunestyret noen perioder. Framgangen for opposisjonspartiene resulterte imidlertid ikke i flertall for å overta posisjonsvervene. AP, SV, SP og KrF hentet inn den endelige seier.

Forkjemperne for fortsatt barnehage på Nordli kunne se på valgresultatet for disse som gunstig. I den politiske plattformen som de fire partiene underskrev, står det at midtbygda skal få sin barnehage på Nordli. "Partiene er enige om at, dersom arkeologiske forhold tillater det, skal Nordli barnehage renoveres og bygges ut. Det gamle bygget skal være en del av barnehagen, og et tilbygg skal komplettere bygningsmassen slik at den kan romme 120 barn. Veslebygget skal fortsatt stå på området, men ikke utgjøre en del av barnehagen slik tilfellet er i dag. Ekstrakostnadene ved renovering av gamlebygget skal betraktes som en kulturinvestering og ikke utgjøre en del av husleiekostnaden for barnehagen."

Kommentar: For at en kommune med et så stort landområde – som Sørums kommune har – skal fungere samordnet, er det nødvendig med samlet politisk erkjennelse av at ordninger som gjennom lang tid har kommet befolkningen i deler av kommunen til gode kan få bestå. Posisjonspartiene viste denne politiske kunnskap, grunnet på erfaring, i holdningen til Nordli barnehage.

Etter barnehage på Nordli i 30 år, var dette blitt et privilegium for befolkningen i Sørums midtbygd. Posisjonspartiene var kommet til at fast barnehage på Nordli var den beste og eneste mulige utnyttelse av denne kommunens eiendom.

Ved å beholde barnehagen på Nordli unngås å ta dyrkbar jord til barnehage for Sørums midtbygd. Trafikalt er Nordli beliggende slik i forhold til tettstedet Lørenfallet at kjøring til barnehagen følger morgenrushet.

Undertegnede er forbauset over at Høyre, Venstre og FrP ikke på det tidspunkt

sluttet seg til at barnehagen for Sørums kommun skulle være på Nordli. Opposisjonspartiene hadde ikke kommet med forslag til alternativ bruk av Nordli. Kommunens økonomi stod helt i forgrunnen for disse partiene ved kommunevalget 2007. Utbyggingen av barnehagen på Nordli til varig barnehage falt noe dyrere enn bygging av barnehage på annet sted. Merkostnad var nok grunnen til at de nevnte partiene ikke fant å kunne etterkomme lokalbefolkningens ønsker, men søkte å komme vekk med barnehagen fra Nordli. Men om Nordli skulle blitt holdt utenom barnehageaktualiteten til fordel ubestemt framtidig utnyttelse, så ville utgiftene til løpende vedlikehold av Nordlieiendommen påligge kommunen.

I oktober 2008 kom en melding om at prisoverslaget for barnehage, innbefattet hovedbygningen på Nordli, var steget fra 60 millioner til 97 millioner. Det var et beløp som var fullstendig urealistisk for så vel posisjonspartiene som opposisjonspartiene å bruke til én barnehage.

I løpet av november og desember 2008 var saken oppe til politisk behandling i miljø- og utviklingsutvalget, økonomi- og administrasjonsutvalget og kommunestyret. Om arbeidet for fast barnehage på Nordli hadde vært en felles politisk øvelse for posisjonspartiene og opposisjonspartiene i Sørums kommun på det tidspunkt, kunne Høyre, Venstre og FrP krevd at kommunen søkte bistand fra Riksantikvaren og Foreningen til norske Fortidsmerkers Bevaring. Med samme forståelse for ønsket fra befolkningen i Sørums midtbygd som posisjonspartiene hadde, kunne begrunnelsen vært listen med 1155 underskrifter. Det er grunn til å anta at denne listen fra 2007 hadde mange av de samme navn som listen med 1000 navn som ble levert på kommunestyremøtet 7. oktober 2009.

Med Riksantikvaren og Fortidsminneforeningen rådspurt, kunne de ansvarlige for Nordli fått klarlagt hva som kunne foretas med hovedbygningen uten at den ble redusert i forhold til Sørums kommunes kulturminneplan. Ansvarlige for Nordli er det samlede Sørums kommunestyre.

FrP hadde en variant i forholdet til Nordli og kommunens eierskap. Partiet luftet ideen om å selge Nordli. Pengene fra salget kunne gå til finansiering av en ny barnehage, ble det hevdet.

Dette kan karakteriseres som en helt umulig videre gang i vanskelighetene oktober 2008. Hva skulle næringsgrunnlaget blitt for en eventuell kjøper? Da Sørums kommune solgte Huseby – administrasjonsbygningen i tidligere Blaker kommune – hadde kommunen foretatt ominnredning og hadde utleie av leiligheter, noe ny eier kunne fortsette med.

Nordli, først og fremst hovedbygningen, har tjent Sørums kommune vel og bra med innbyggertall i 1922 på ca. 3200 til nåtid med 15000 innbyggere. Salg av Nordli ville vært den mest respektløse handling overfor den staselige bygningen.

Etter at Sørums kommune overtok Nordli i 1922 er det gjort utvendige forandringer på hovedbygningen. På side 437 i "Sørums herred bind 2, 1961" er gjengitt foto fra 1922 tilhørende Norsk Folkemuseum. Fotoet viser at taket hadde arker. Av fotoer på tittelbladet i samme bind og side 272 i "Sørums herred bind 1, annen utgave 1972", vises at på østvendt taksider var det tre arker. At det var et tilsvarende antall arker på vestvendt taksider framgår av postkort "Nordli gaard, Sørums" brukt 1912 – foto side 676 i artikkelen om Nordli i "Sørums Bygdebok, bosettings- og næringshistorie bind 2, Midtbygda, 2005". Eldre fotografier, sammenlignet med de seneste, viser endringer på inngangspartiene.

Med kontakt til Riksantikvaren og Fortidsminneforeningen etter kommunens møter om kostnadsøkningen for Nordli barnehage som kom opp i oktober 2008, kunne Blaker og Sørums historielag allerede da tatt opp hvordan Nordli ble sett på som ledd i 200-års-feiringen i 2014 for Norges selvstendighet.

Nordli som lasarett i 1814 er nevnt i "Sørums herred bind 1, førsteutgave 1942", annen utgave i 1972 og i bind 2 – 1961. I "Sørums Bygdebok, bosettings- og næringshistorie, bind 2 – Midtbygda, 2005", er lasarett på Nordli utførlig beskrevet.

Saken om barnehage for Sørums midtbygd og saken om en kulturminnevernplan for Sørums kommune var sammenfallende i tid i minst to år før mars 2009, da kulturminnevernplanen ble vedtatt. Samtlige kommunestyrerepresentanter måtte på det tidspunkt være på det rene med hvordan saken om Nordli barnehage stod, ettersom Nordli var et sentralt navn i begge saker. Kommunens forprosjekt for Nordli barnehage var utarbeidet i nær kontakt med miljøvernavdelingen i Akershus fylkeskommune. Fylkeskommunen varslet innsigelser mot at den gamle hovedbygningen skulle rives for å bli erstattet med en replika.

Hadde da – mars 2009 – Riksantikvaren og Fortidsminneforeningen blitt tilkalt og fått innsyn, synes det ennå å være tid nok for å komme til forståelse og enighet om bevaring av Nordlis hovedbygning og få varig barnehage på Nordli.

Odd Skullerud

Innkalling til årsmøte 2011

Sammen med dette nummeret av SørumsSpeilet kommer som vanlig innkalling til årsmøte med årsmøtepapirer.

Årsmøtet holdes i år på Sørumsand videregående skole onsdag 9. mars klokka 19:00. Vi starter med et kåseri av sokneprest John Olav Stokstad Larsen, "Kirken i perspektiv".

Deretter settes det formelle årsmøtet, som har følgende vedtektsfestede sakliste:

1. Godkjenning av innkalling og sakliste
2. Valg av møteleder og referent, samt to til å underskrive protokollen
3. Styrets årsberetning for 2010
4. Revidert regnskap for 2010
5. Styrets forslag til budsjett for 2011
6. Styrets forslag til arbeidsplan for 2011
7. Styrets forslag til kontingent for 2011 (Forslag: uendret kontingent kr. 200,-)
8. Innkomne saker
9. Valg av medlemmer til styret, valgkomité, revisor og stemmeberettigede utsendinger til årsmøtet i Romerike Historielag.

Dag Winding-Sørensen

Våningshuset på Svarstad

Et av de mest særegne kulturminnene i Sørum, det gamle våningshuset på Svarstad, er nå revet. Svein Sandnes forteller her om de turbulente eiendomsforholdene på Svarstad etter angrepet i 1718, og litt om det mislykte forsøket på å redde den gamle hovedbygningen.

Swauvalstad er første gang nevnt i kildene i Rødeboka over kirkelige eiendommer fra 1390-åra. Stad-navnet tyder på at det er ryddet i vikingetida. Den gamle skylda på Svarstad var 8 markabol, den nye 1 ½ skippund tunge og 6 bismerpund smør eller 3 skippund tunge. Garden hørte i seinmiddelalderen til Nonnesäter kloster, og ble krongods ved reformasjonen. Fra 1602 og framover ble garden eid av flere framtreddende borgere og embetsmenn. I 1682 ble det besluttet å bygge en skanse til forsvar av overfarten over Glomma ved Blakersund, og Svarstad måtte avse grunn til dette.

Leilendingene Ole og Kristoffer

Det var to brukere på Svarstad på begynnelsen av 1700-tallet. Kristoffer Knutsen hadde fått bygselen i 1695, og i 1707 hadde han gjort så mye med eiendommen at det gjenstod bare 8 daler av de påbudte 200 i åbotespilkt. Hos den andre brukeren, Kristoffer Torgersen, stod det 45 daler igjen av åbotespilkten. Svarstad var med andre ord gjenreist og i god stand da de svenske hærstyrkene kom i 1718. Men det skulle vise seg at ingen av de to leilendingene skulle få noen glede av slitet sitt.

Da svenskehæren i begynnelsen av desember 1718 rykket fram mot Blaker skanse og Glomma, tok oberst Pretorius sine forholdsregler. Han fryktet at husene på Svarstad kunne gi svenskene skjul mot skansen. Og alle bygninger ble stukket i brann og jevnet med jorda. Det fantes ikke "hus eller stakk i behold". Ikke en gang skigarden rundt jordene ble spart.

Leilendingene på Svarstad, Ole og Kristoffer, måtte etter krigen starte med å bygge opp gardene igjen. Allerede 31. desember 1718 hadde Rentekammeret bestemt at de skadelidte skulle være fritatt for alle

skatter i fire år. Det utgjorde 29 daler og 86 skilling i året. Videre ble det bestemt at allmuen i Nes og Aurskog prestegjeld skulle bidra med stokker hustømmer fra hver gard til gjenoppbygging av Svarstad. Det ble holdt tingsvitne om hva som hadde skjedd 15. januar 1720. Her ble det sagt at Ole og Kristoffer Svarstad hadde lidt skade for minst 400 daler.

I 1721 søkte de to leilendingene om å kjøpe garden for 200 riksdaler. Beløpet kunne synes lite, men ble likevel ikke oppfattet som urimelig tatt i betraktning de store tap leilendingene hadde lidt i forbindelse med krigshandlingene. Rentekammeret forlangte offentlig takst av eiendommen, deretter at den gjennom offentlig publikasjon skulle lyses ut på auksjon tre ganger. Skjønnen kom til at garden med husmannsplassene Flaen, Myrmellom og Stenbakken var verdt 800 riksdaler.

De to leilendingene hadde vært aktive i oppbygging av garden. Ole Bjørnsen hadde bygd en ny hovedbygning med to kover og to murpiper, fullt innredet. Den var bygd av tømmer som var kjøpt fra Nes, og bygningen må ha kostet minst 60 daler. I tillegg hadde han bygd et stabbur, et bryggerhus med skorstein, fjøs, et mindre fjøs, høylåve med stall og stalltrev, kornlåve med utlåve, tre halmstikjuer av bindingsverk og bakhun, ei smie, ei badstue og en engelåve. Samlet ble de nye husene taksert til 279 daler.

Kristoffer Svarstad hadde bygget en hovedbygning med forstue og en kove, og den ble verdsatt til 65 daler. Ellers hadde han bygd de samme typer uthus som Ole, bortsett fra at han ikke hadde bygd smie. Verdien av hans hus ble fastsatt til 282 daler.

Sammen hadde de to brukerne satt opp nytt gjerde rundt garden, noe som kostet minst 50 daler. Totalt hadde de kostet på garden 611 daler. Satt opp mot en takst på 800 daler, var derfor et bud på 200 daler ikke urimelig fra deres side. Rentekammerets vedtak om å lyse garden ut for salg til høystbydende kom som et sjokk for de to driftige leilendingene. De gjorde da også overfor skjønnet oppmerksom på at de ikke på noen måte "har begjært denne deres tilbyggslede gard til kjøps ettersom de

ikke alene har mistet det de før har vært eiende, men endog satt all sin velferd inn på å bygge opp igjen hus og gjerder som de nå står, i stor vidløftighet og gjeld”.

Svarstad gård kommer i salg

Svarstad ble solgt for en høy pris, 1260 daler, og Kristoffer Torgersen og Ole Bjørnsen måtte flytte fra garden. Kongens skjøte ble først gitt til ei offisersenke, fru Hagemann. Hun transporterte imidlertid eiendommen videre samme år, 1727, til Johan Jocum Linicer. Også han solgte den imidlertid videre dette året til Trond Arnesen Holter. Det var meningen at hans sønn Jakob skulle drive garden, men han døde i 1730, og enka, Elisabeth Nilsdatter Brotner giftet seg igjen med Amund Hansen Berg fra Aurskog. Han kjøpte halvdel av Svarstad i 1731 for 700 daler. I 1737 døde Amund Hansen Berg, og hun som nå var enke for andre gang gjorde skifte. Boet var på 522 daler brutto, 153 netto. I tillegg til formuen kom garden Svarstad, hvor Christoffer Hareton var panthaver. Elisabeth Nilsdatter Brotner løste inn halvdel av pantet og giftet seg for tredje gang, med Halvor Gudmundsen. I desember 1741 døde hun på Svarstad i barsel, og året etter giftet Halvor Gudmundsen seg med enka på Øsken i Høland, og forlot Blaker.

Brochmann kjøper Svarstad

Den pantobligasjonen Christoffer Hareton hadde hatt i Svarstad ble i 1747 eid av to Christiania-borgere, Erik Ancher og Carsten Tank, futen Jens Wangenstein, Helge Christensen Hvam i Nes og Anne Marie salig Christoffer Sommers. Disse solgte fordringen til Jens Pedersen Jølsen på Haneborg. Og han overførte den og med det garden praktisk talt med det samme til proviantforvalter Johan Lorentz Brochmann på Blaker skanse. Fordringen var gjennom alle transaksjonene på 540 daler.

Den andre halvdel av Svarstad, som Trond Arnesen Holter hadde eid siden 1727, belånte han i 1735 med 400 daler. Lånet ble gitt av Peder Colbjørnsen i Fredrikshald. Denne delen fikk kaptein Ulrik Fredrik Jonstrup fra Hoggrum i Aurskog kjøpt i 1744

for 550 daler. Jonstrup var gift med brordatter til Peder Colbjørnsen, Katarina Kjeldsdatter Colbjørnsen fra Sørums gard i Sørums. Men det var Gulbrand Rasmussen Skugstad som drev garden for dem. Sammen med broren Jens fikk han kjøpt garden i 1748. Men brødrene Skugstad ble heller ikke lenge på Svarstad. Militæret ville utvide Blaker skanse, og kjøpte den delen av garden brødrene eide for 850 daler i 1758. Vi vet at brødrene Skugstad hadde satt opp en hovedbygning i den tid de hadde garden.

Det ble holdt skjønn på garden i 1756, og derfor har vi en oversikt over hvilke bygninger som fantes: Det var to stuebygninger, et gammelt og et nytt stabbur, to bryggerhus, en stall-låve, en kornlåve, et fjøs, et geitfjøs, et dobbelt grishus, ei kjone, ei ny badstue og en utlåve.

Kommandantene på Blaker skanse brukte en del av garden som hørte kronen til. Da oberstløytnant Christian Rømer ble kommandant i 1759, iverksatte han en del reparasjoner på garden som han ville ha godtgjort. Derfor ble det holdt nytt skjønn allerede i 1764. I dette skjønnet beskrives den gamle hovedbygning, som antakelig ble satt opp av Kristoffer Torgeisen i 1720, som svært forfallen. Dørene med beslag var absolutt borte ”og ei mer å se”. Taket på huset var så dårlig at man flere steder kunne se tvers gjennom det. Skorsteinen var helt forfallen og i mange vinduer var ruter i stykker eller helt borte.

Da festningen skulle legges ned i 1865, ble eiendommen solgt til vaktmesterløytnant Michael Werner. Han var imidlertid så forgjeldet, at garden gikk på auksjon. Og proviantforvalter Brochmann kjøpte også denne delen av Svarstad i 1773, men bare for å selge den igjen året etter, tilbake til kronen.

Proviantforvalter Brochmann døde på Svarstad i 1787 som en meget rik mann. Etter krav fra en av kjøperne av Svarstad, som ved denne anledning ble delt, ble det holdt offentlig delingsforretning. Takket være denne delingsforretningen får vi ganske god greie på husene på garden, hvor det har vært store forandringer i Brochmanns tid. Det var tre våningshus og en drengestuebygning, men

bare en som ble kalt hovedbygning. Den hadde midtgang med to rom på hver side og med et kvistrom i nordenden. Det må være denne hovedbygningen som inntil nylig stod – i en svært forfallen forfatning – på Svarstad i dag. Grunnflaten på dette bygget er 23X10 meter, 230 m². Den er trolig bygget like etter at proviantforvalter Johan Lorentz Brochmann overtok halvdel av Svarstad i 1747.

Eiere av Svarstad Østre etter Brochmann

Etter Brochmanns død ble Svarstad igjen delt. Ved auksjonen i 1787 kjøpte Ole Nerdrum den vestre delen, Lars Solberg den østre, som våningshuset i dag ligger på. De to gardene skulle imidlertid eie fjøs, stabbur, kjone, smie rullehus og vannhus *sammen*. Også en kakkelovn, ei bryggerpanne, ei håndkjern, en bakerovn og urtehagen skulle brukerne dele på.

I 1791 solgte Ole Nerdrum sin del til sersjant Hans Olsen Holter. Allerede samme år stevnet Lars Solberg sin nye nabo for retten fordi han skulle ha brukket ned bordkledningen og sval utenfor på et av fellehusa, han skulle ha fjernet et trekk fra en annen bygning og brukt det som hestedekken, og endelig for å ha tatt halvdel av den gjødselen som falt etter Solbergs husdyr.

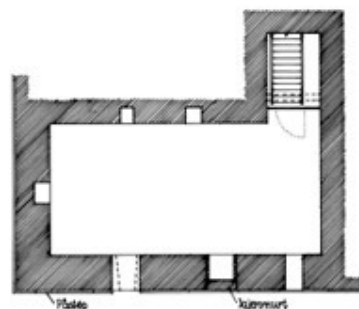
Holter nektet ikke for de faktiske forhold, og retten kom til at siden han ikke alene eide det som var tatt bort, måtte han erstatte halvdel etter takst. Undertaksten satte verdien til 50 daler, som Solberg nok syntes var rimelig, mens overtaksten kom ned i 6 daler. Den siste avgjørelsen var trolig Holter mest fornøyd med.

Lars Solberg solgte Svarstad østre i 1804 til rittmester Caspar Fredrik Hagemann, som i sin tur kjøpte de omdiskuterte hus og urtehagen fra Engebret Øiseth, som nå var blitt eier av den vestre garden. Hagemann bygde nytt og satte det gamle i god stand. Da han fryktet krigshandlinger i 1814, fikk han satt opp en omfattende takst over eiendommen. Her nevnes den hovedbygningen som Brochmann bygde. Den hadde seks rom i første etasje og et kvistrom i andre.

I 1830 ble østre Svarstad etter Hagemanns død solgt til Ole Norgreen fra

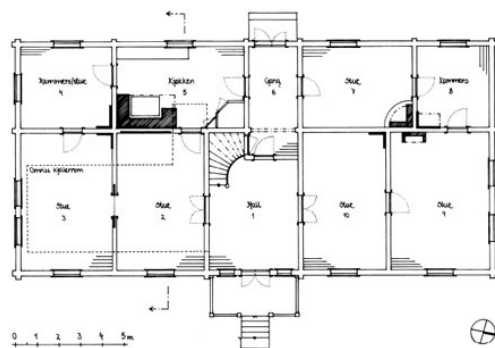

0 1 2 3 4 5 m

Hovedbygning på Svarstad i Sursum kommune. Tverrsnitt og plan av kjeller. Skjematisk oppmåling (kjøpbeholdning) av Vegard Rohne i juli 2007

Grue. Han drev blant annet brennevinsbrenneri på Svarstad. Ved skiftet etter Norgreen i 1862 ble garden overdratt svigersønnen, Johan Gudmundsen Imshaug. Både han og kona døde imidlertid tidlig, og i 1889 ble garden solgt til Olai Foss, som ganske med det samme solgte den videre til Ole Baltzersen Høiaas. To år seinere, i 1891, solgte han garden til Svend Nilsen Stenby fra Setskog. Siden har garden inntil nylig vært i denne familiens eie.

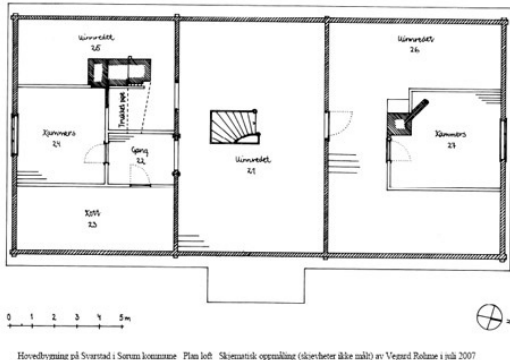
Hovedbygning på Svarstad i Sursum kommune. Plan 1. etasje. Skjematisk oppmåling (kjøpbeholdning) av Vegard Rohne i juli 2007

Et praktbygg i forfall

Det var alminnelig kjent i Blaker at eierne av Svarstad østre ikke skjøttet vedlikeholdet av det gamle våningshuset. Det ble fortalt at en når det regnet måtte sette ut bøtter rundt omkring i huset for å samle opp regnvann som dryppet fra taket. Det fortelles at bygdefolket kom til eieren og tilbød seg å jobbe dugnad for å tette taket. Men ingen ting ble gjort.

Etter at eieren i 2002 havnet på aldershjem og huset ble stående tomt og kaldt, ble våningshuset preget av et dramatisk forfall. Da vi i historielaget våren 2006 kom på befaringsreise for å undersøke om huset kunne reddes, hadde betydelige deler av taket rast sammen, og innvendig hadde soppen fått fritt spillerom på grunn av all fuktigheten.

Da sønnen, som hadde bygd seg en moderne villa på tomten, brått døde, ville enka gjerne selge gården. Etter først å ha vært i kontakt med henne, kontaktet historielaget Akershus fylkeskommune. Enka var da allerede i forhandlinger med ny eier om å kjøpe gården. Hun ble imidlertid med på å sende en søknad til Akershus fylkeskommune

om støtte til istandsetting av hovedbygningen på Svarstad østre.

Bygningen var slett ikke ukjent for dem som stelte med kulturminner i Akershus fylkeskommune. De hadde også tidligere vært på befaringsreise på gården, og hadde funnet våningshuset svært spesielt. Ved at Blaker og Sørums historielag prinsipielt var villig til å påta seg ansvar for den falleferdige bygningen, og eieren var villig til å skille ut hustomten vederlagsfritt, øynet de der muligheten av å kunne redde denne unike 1700-tallsbygningen.

I møter vi hadde med dem ble muligheten for et midlertidig fredningsvedtak nevnt relativt tidlig. Vi på vår side understreket at vi ikke hadde økonomi til å bekoste restaurering av bygningen med egne midler. Skulle vi klare det, var det en forutsetning at midler kunne stilles til disposisjon fra ulike fond.

En strategi i to trinn

Det alle var enige om, var at det var et akutt behov for å skjerme bygningen mot ytterligere inntrengning av fuktighet gjennom taket, som på flere steder var i svært dårlig forfatning. Vi hadde heldigvis bygningsteknisk kompetanse i styret ved byggmester Dag Einar Hellerud, og han var klar på at det ikke lenger var forsvarlig å legge presenning på det skjøre taket. Snøen på presenningen ville med stor sikkerhet føre til at taket ville rase sammen. Det første umiddelbare tiltaket som ble foreslått, var derfor å bygge et erstatningstak av plater over det eksisterende. Kostnadene til dette ble anslått til kr. 150.000,-.

Trinn to, som først kunne iverksettes når historielaget hadde fått eksterne midler til det, var en mer omfattende restaurering av bygningen. Her ble det anslått 500 timer rivingsarbeid, som omfattet fjerning av alt tak, ødelagte åser, råttent lafteverk, samtlige gulver og stubbloft, ødelagte gulvbjelker, himlinger, innvendige veggpaneler, demontering av vinduer og dører. 150 timer arbeid på grunnmur, som omfattet utgraving, drenering, markisolasjon, planering, utskifting og reparasjon av grunnmur og fundamenter. 1500 timer bygningsarbeid over grunnmur, som omfattet alt tømmer- og snekkerarbeid samt takteking, inkludert rehabilitering av dører, vinduer og trapper. 100 timer andre murerarbeid, som omfattet reparasjon av ovner, ildsteder og liknende. 200 timer malerarbeid, som omfattet maling av dører, vinduer, trapper, gulver, himlinger, listverk, innvendige paneler, utvendige detaljer, m.m., og 200 timer drift og koordinering. Til sammen 2650 timers arbeid á kr. 500,- ga en sum kr. 1.325.000,-.

Til innkjøp av nødvendige materialer

til erstatning for det som var ødelagt, ble det beregnet kr. 700.000,-. Til ulike former teknisk arbeid og materiell, som soppsanering, rørlegger, elektriker, maskinelt grunnarbeid og kranleie, ble det budsjettert med kr. 275.000,-. I tillegg kom ytterligere kr. 550.000,- til fying, tørking, strøm, avfallshandtering, stillaser, rigg og drift, forsikringer med mer.

Til sammen hadde hele restaureringen en prislapp på 3 millioner kroner. Vi fikk 170.000 kroner av Akershus fylkeskommune. Og dette brukte de selv, blant annet til å engasjere arkitekt Vegard Røhme til å tegne opp det gamle våningshuset på Svarstad. Det er disse tegningene vi her trykker, i håp om at de kan inspirere den nye eieren av Svarstad Østre til å bygge nok en replika i Sørums.

Svein Sandnes

Fosserud skole i Sørums

Norsk Institutt for Kulturminneforskning (NIKU) har med støtte fra Stiftelsen UNI satt i gang et arbeid for å registrere og samle inn informasjon om de mange skolehus som finnes. Odd Skullerud er prosjektleder for innsamlingen i Sørums, og her følger et av bidragene til vår registrering som han selv har skrevet.

Fosserud skole var blant de åtte skoler som Sørums kommune tok i bruk fra nyttår 1864. Skolen inneholdt skolestue, et lite rom og kjøkken. Skolehuset på Borgenmoen i Fosserud krets var i likhet med skolehuset i Østby krets mindre enn skolehusene i de øvrige seks skolekretsene. Disse hadde hel lærerbolig for førstelæreren.

Fosserud skole ble bygd på tomt leid for 99 år fra garden Fosserud. Skolen hadde fra åpningen 34 elever. Skolen var udelt, og skoletiden var 12 uker. Fosserud og Vølneberg skoler hadde lenge felles lærer.

Fra mars 1881 ble Fosserud skole todelt med undervisningstid 24 uker. Det samme skjedde med Østby skole, og Sørums første lærerinne, Laura Knutsen, ble tillagt undervisningen ved de to skolene. Fra 1890 var det ansatt flere lærerinner som vekslet med

tjeneste i Sørumskolene, både i storskolen og småskolen.

Fosserud krets sendte i 1906 søknad om nytt skolehus og bedre klasseinndeling. Fra 1. januar 1907 ble skolen tredelt, men det gamle skolehuset kom fortsatt til å gjøre tjeneste.

Kretsreguleringsspørsmålet kom opp i forbindelse med saksbehandling for bygging av ny Sørums skole i 1918. Det var diskusjon om nytt skolehus kunne reises på et sted som kunne gjøre det mulig for kretsene Sørums, Vølneberg og Fosserud å sentralisere seg. Motsetningene var imidlertid for store til det. Fylkesskolestyret foreslo 30. mai 1919 Fosserud skole opprettholdt, med anledning til å søke den skole man ønsket; Fosserud, Vølneberg eller Sørums. Forslaget fikk Sørums skolestyres bifall.

Fra 1928/29 ble Fosserud igjen gjort todelt, da med 18 ukers undervisningstid for hver klasse, men fra det skoleåret også med to uker håndarbeid for jenter.

Husholdningsrommene på Fosserud skole ble fra 1864 til i 1906 bebodd av tidligere omgangsskolelærer Peder Halvorsen (1822 – 1906) med familie. Han hadde vært omgangsskolelærer i Sørums fra 1854, men da han ikke hadde seminarutdannelse, gikk han av i 1864. Han drev blant annet som bokbinder i tiden etter at han virket som lærer. Etter Peder Halvorsens botid på Fosserud skole ble leiligheten bortleid til 1930. Fra da til 1950 ble den benyttet av Trygve Røe, som var lærer ved Fosserud skole fra 1929 – 1950. Lærer Sigurd Nordsveen etterfulgte Røe og bodde på Fosserud skole 1950 – 1954, de årene han var lærer der.

Fra begynnelsen av skoleåret 1957/58 ble Fosserud og Vølneberg skoler sentralisert til Sørums skole.

Etter opphør av Fosserud skole gikk tomte tilbake til garden Fosserud, og er blitt villatomta Solheim.

Skolehuset stod noen år etter opphør av Fosserud skolekrets. Sørums kommune averterte huset til nedtaking. En innbygger i kretsen kjøpte huset for å sette det opp som hytte i Valdres.

Odd Skullerud

Kilder for denne artikkelen er Sørums Herred, bind 1 – annen utgave, 1972 og Sørums Bygdebok, bind 1, 2003.

Protest mot vegarbeid

Etter anmodning fra Sørums formannskap i mai 1903 foretok amtsingeniøren en undersøkelse av et parti mellom Asakenga og Hønsenenga.

Resultatet, som forelå 2. juni samme år viser at omkostningene ville dreie seg om kr. 1.000, for en lengde av 230 m. under forutsetning av en mindre endring av traséen.

Herredsstyret besluttet 10. juni 1903 å bevilge et bidrag til dette utbedringsarbeid som var nødvendig på grunn av utglidning av vegen. De midler kommunen stilte til rådighet, var på betingelse av at vegstykkhaverne skulle utføre arbeidet. Men disse nektet å påta seg å gjøre det.

J. Gærum

Fetsund lenser og Sørums

Årringen er et lokalhistorisk tidsskrift som utgis av Fetsund Lensemminneforening og Fetsund lenser. Før jul kom det tolvte heftet på like mange år, og opplegg og kvalitet er på høyde med de tidligere. Vår anmelder har i år konsentrert seg om å vurdere utgivelsen med Sørums-øyne.

Den første artikkelen i årets hefte er skrevet av Berit Leikhammer, og bærer tittelen "Hu mor arbe' som en kar", og er en bearbeiding av et av kapitlene skrevet til den store Glomma-boka som kom i 2009. Hennes portretter av kvinnene langs elva, delvis basert på informantenes dialekt slik de framkommer på lydbandet, er både god sakprosa og spennende lokalhistorie.

Artikkelen har fått undertittelen "om kvinners kår ved Bingen lenser". For så vidt unødvendig, fordi de kvinnene det her er snakk om alle levde etter 1862, da Bingen lenser som atthaldslense var en del av Fetsund lenser. Og livene de levde var som livene til kvinnfolk gift med lensearbeidere uansett vassdrag.

Den siste tida har det imidlertid vært diskutert hvem som egentlig har ansvaret for

de fysiske kulturminnene etter lenseanleggene ved Bingen. Direktøren ved Fetsund Lense, Anna Kristine Jahr Røine, har i den forbindelse vært snar med å understreke at den institusjonen hun er leder av kun har ansvaret for det fysiske anlegget ved Fetsund. Det er det som er fredet.

På en måte kan en forstå dette standpunktet. Fetsund Lense var tjue år i 2010, og Elin Mortensen, konservator ved museet, skriver i Årringen om alle de ugjorte oppgaver som fortsatt ligger der: "Hovedoppgaven er fremdeles å bevare og sette i stand fløtingsanlegget både i vann og på land. Det er en krevende oppgave og dagens ressurser klarer ikke helt å holde tritt med forfallet."

Vi kan forstå at det er halsbrekkende å ta ansvaret for et femtitalls lensekar ekstra når ressursene ikke rekker til det som skal gjøres ved Fetsund. Men samtidig blir direktørens – sikkert formelt korrekte – presisering av at ansvaret er knyttet til det fredete anlegget ved Fetsund, for dumt i et museumsfaglig perspektiv.

Initiativtakeren til etableringen av museet, Harry Kvebæk, sier det slik i sin hilsmingstale til tjuårsjubilenten: "Fetsund er et nasjonalt museum, et fløtermuseum for hele landet. Det fins ikke noe lignende i Norge, ikke i Sverige eller Finland heller."

Og om en ikke favner så vidt i første omgang, bør en kunne se at fløting av tømmer før Glomma renner ut i Øyeren har vært en sammenhengende arbeidsprosess i hvert fall siden de første oppgangssagene ble etablert på 1500-tallet. Årsaken til at anlegget i 1862 ble flyttet fra Bingen til Fetsund, var som vi vet byggingen av jernbanebrua over Glomma ved Fetsund. Soppingen av tømmeret før transport over Øyeren måtte skje nedenfor brua, ellers var en redd for at den ville bli ødelagt av tømmeret.

Det er altså all grunn til å forstå lenseanlegget i Glomma som en historisk sammenhengende innretning. De siste 150 åra har hoveddelen av virksomheten, selve sorteringen, skjedd ved Fetsund. I minst 350 år før 1862 skjedde denne virksomheten ved Bingen. I arkivene tar en naturligvis vare på

alle dokumenter som er knyttet til lensevirksomheten også før 1862, men de fysiske kulturminnene fraskriver en seg ansvaret for.

Helt konsekvente har Fetsund Lenser heller ikke vært på dette punktet. I 1996 fikk museet kr. 22.000,- i bevilgning fra fylkeskultursjefen i Akershus for å kartlegge området nord for Fetsund. Museets første bestyrer, Kristen Grieg Bjerke, ga oppgaven til Blaker og Sørums historielag, som satte i gang et prosjekt som omfattet både fysisk registrering av lensene, innhenting av informasjon om aktiviteten på land og intervju med gjenlevende fløtere og deres familier. Resultatet ble summert opp i den boka som kom i 2009.

Nils Steinar Våge har skrevet en lesverdig artikkel om bronsealdergravene på Løken varde. Og sett med Sørumsøyne kunne de fleste informasjonene like godt ha handlet om bronsealderøysa på toppen av Korpefjellet eller i Heksebergåsen. Han omtaler også helleristningene ved Bingsfossen, men har åpenbart ikke fått med seg det siste funnet av en båtristning.

Den tredje direkte assosiasjonen til Sørums finner vi overraskende nok i Knut Borgens artikkel om Borgen gård. Det var nemlig Han Tostensen Skea fra Sørums som i 1766 kjøpte stedet for 2500 riksdaler, og dagens eier er niende generasjon i rett nedstigende linje fra Hans Tostensen. Besetningen på Borgen ble slaktet i 1986, og bruket drives nå med ensidig kornproduksjon. Knut Borgens hjertesukk over dette deles nok av flere eldre Sørums-bønder også: ”En annen trist virkning av manglende husdyr og beiting, er at mange av de lavtliggende områdene mot Leira og Øyeren er forvandlet fra trivelig kulturlandskap til ”bevaringsverdig” krattskog.”

Fortsatt er livet under okkupasjonen en sikker vinner i lokalhistoriske skrifter. Denne tolvte utgaven av Årringen er intet unntak. Alf Erik Jahr skriver om knottfabrikasjon på Jahren etter samtaler med Jens Hauglid, og Åge Albertsen skriver løst og fast om oppvekst på Åkrene under okkupasjonen, med bombeangrepet på Kjeller flyplass 18.

november 1944 og 29. april 1944 som de dramatiske høydepunkter.

Redaktør Lena Opseth deler sin fascinasjon for øyestikkere med Hans Olsvik, som kan fortelle at det finnes 48 arter øyestikker i Norge, og at i alle fall 25 – 30 arter fins i Fet, hovedsakelig i deltaområdet i Øyeren. ”For at det fortsatt skal være mye øyestikkere i Fet, er det viktig at man fortsetter med landbruk i deltaområdet, og at man ikke forurenser for mye,” sier den tidligere medarbeideren ved Zoologisk museum i Oslo. ”Det verste som kan skje for øyestikkerne, er at det gror igjen med skog.”

Sverre Solberg og Øystein Søybye skriver om fisket i Øyeren, basert på materiale som de har samlet inn til ei praktbok om Øyeren og elvene som hører med – Nitelva, Leira og Glomma og Vorma innenfor Akershus, som skal komme høsten 2011. Deadline for innsamling av stoff er fortsatt ikke satt, så har du en god fiskehistorie, kan du ta kontakt med forfatterne.

Det er også en fjerde direkte assosiasjon til Sørums i heftet. Det gjelder Maren Nilsdatters arrestasjon i 1857, siktet for barnefødsel i ”dølgemaal og fostermord”, som det heter i domsdokumentene. Lars Kalvik gir oss ut fra de begrensede kildene en spennende og levende historie. En fortelling som det finnes mange av, og som gjør at Lars Kalvik konkluderer med at det neppe var noe som kan kalles for ”de gode, gamle, dager” – i hvert fall ikke på det sosiale området. Assosiasjonen til Sørums er likevel mer konkret: Maren Nilsdatter var fra Blaker, født på plassen Dammerud under Mork.

Lars Kalvik er også aktiv i Dalenrevyen, som Dalen ungdomslag setter opp hvert år. Her får blant andre lokale politikere sitt pass påskrevet – i all vennskapelighet. Og vi kjenner oss igjen når yngre krefter etterlyses.

Heller ikke den årlige historien om lensenissen og katten hans mangler. Fortalt av Lars Kalvik, illustrert av Ståle Kalvik.

Per Emil Berg presenterer oss for den ”nye” (fra august 2008) oppsynsmannen i Nordre Øyeren og Sørumsneset, Lars Tore Ruud. Og Thomas Støvind Berg har skrevet ut

et sammendrag av flere intervjuer med Kolbjørn Strandbekken, som er den eneste gjenlevende lensearbeider som jobbet på de såkalte sjunkene – et sorteringssystem som ble lagt ned i 1937.

Vi gleder oss over møtet med Tor Kristiansen som finner underlige treformasjoner på sine vandringer i skog og mark og gjør dem om til små skulpturer. Eller Ellen Mortensens om den gamle brevkopipressa som tømmer Jan Buraas reddet fra å bli kastet i 1979. At en ”kaldtvannshektograf” har vært en nyttig ting, det kan ingen komme fra.

Som en skjønner er 2010-årgangen av Årringen av godt, gammelt merke, og burde være interessant lesning også for sørumsokninger.

Svein Sandnes

KunstSkansen

Etter initiativ fra Blaker Utvikling har Statsbygg nå åpnet for etablering av en kunstnerstyrt institusjon som både kan leie lokaler til atelier og verksteder og drive publikumsrettet virksomhet på Blaker Skanse.

Det er etablert et interimsstyre der Billedkunstnerne i Oslo og Akershus (BOA), Norske kunsthåndverkere Stor-Oslo (NKSO), to av de kunstnerne som allerede er leietakere på Blaker Skanse og en representant fra Blaker Utvikling og en representant for Blaker Skanses Venner er med. Marianne Larsen fra Blaker Skanses Venner er leder av interimsstyret.

Som observatører med talerett er Akershus fylkeskommune, Blaker og Sørums historielag, Statsbygg og Sørums kommune representert. Magnus Tenge er Statsbyggs prosjektleder for etableringen, og sekretær for interimsstyret.

Akershus fylkeskommune og Sørums kommune har begge bevilget kr. 30.000,- til Blaker Utvikling som støtte til prosjektet. 2/3 av dette vil gå til honorar til styremedlemmene og den siste 1/3 til Blaker Utvikling til dekning av kontorutgifter m.m.

I første omgang er det Artilleri-bygningen en tar sikte på å fylle med kunstneriske aktiviteter. Her finnes det allerede et snekkerverksted med mye utstyr og en ovn til brenning av keramikk.

Interimsstyret har som mål å definere satsningens mål og innhold, kartlegge behov og utarbeide forslag til konkrete arbeidsmetoder, finne fram til en egnet organisasjonsmodell og undersøke muligheter for finansiering.

Tirsdag 15. februar vil det bli arrangert et seminar på Blaker Skanse hvor det inviteres personer med erfaring fra etablering av tilsvarende kunstnerstyrte institusjoner, som for eksempel Jon Mihle fra Arena Vestfossen og representanter for Kunstfabrikken på Lillehammer og Lademoen kunstsenter i Trondheim.

Tanken er å få etablert den nye organisasjonen KunstSkansen formelt innen sommeren 2011.

Svein Sandnes

Lederens spalte

Kjære venner.

Blaker og Sørums Historielag har arbeidet godt det siste året. Vi har sammen sluttet opp om kulturminnevern. Vi har fått politikernes bekræftelse på at vi arbeider godt for fellesskapet. Vi har bidratt til utgivelse av bind 4 av Bydebok for Sørums. Vi har bidratt aktivt i forsøket med nærturismetiltaket Opplev Sørums. Vi har arbeidet aktivt med Vølneberg gamle Skole og bidratt betydelig i nok et arrangement for En gammeldags Skole for bygdas fjerdeklassinger. Vi har bistått Slora Møllens Venner i restaurering. Vi har arbeidet aktivt med Kulturkontoret om den kulturelle skolesekken, og vi har prøvd å tiltrekke oss pressens oppmerksomhet om verdien ved vårt arbeid.

Jeg tror vi har oppfylt målsettingen for 2010. Men nå kommer et nytt år med nye forhåpninger, forventninger og utfordringer.

Blaker og Sørums Historielag skal holde sitt årsmøte på Sørumsand Videregående Skole onsdag den 9. mars kl. 19.00. Innen da skal valgkomiteen ha satt opp forslag til kandidater for valg til det kommende styret.

Den tiden vårt sittende styre har frem til kommende årsmøte, brukes til å avrunde periodens aktiviteter, oppsummere, vurdere og konkludere på hva kommende års aktivitetsplan bør være. Blaker og Sørums Historielag har og vil fortsette å ha en ambisiøs strategi. Imidlertid må aktivitetsnivået tilpasses de tilgjengelige ressurser. Disse ressursene ligger i tillitsmannsapparatet. Vi trenger tilfang av gode ressurser både på Vølneberg gamle Skole og ved Slora Mølle, særlig fordi begge anleggene byr på store utfordringer og opplevelser, f.eks. med flytting av huset på Berg eller naturopplevelser på Slora mellom mølla og Bruvollen.

Vår eminente redaktør og tidligere leder Svein Sandnes har meddelt styret sin fratredelse fra Sørumspeilet innen 1. april 2011. Takket være hans utrettelige engasjement og arbeid har Blaker og Sørums Historielag styrket seg år for år siden hans tiltredelse for 17 år siden. Det er en arv vi skal løfte videre, med nye krefter.

Vi har begynt planleggingen av P. Chr. Asbjørnsen-jubileet 2012. For videre arbeid og gjennomføring er også dette en oppgave som vil kreve ressurser og by på muligheter, spesielt for Frogner/Lindeberg-området.

Vi har vedlikeholdt kulturstiene langs Glomma, men ikke kommet lenger med opprusting av eksisterende merking. Vi trenger flere og bedre opplysningskilt, men også forbedring av klopper og broer.

Blaker og Sørums Historielag har hatt et godt slektsgranskingsmiljø tidligere. Det er ønskelig å revitalisere dette miljøet og rekruttere nye deltagere. Med den store tilflyttingen Sørums har hatt i de senere årene, må det være kommet flere til med denne interessen.

Vi har i alt for liten grad fokusert på Bingen lenser og sikring av fløtings-tradisjonene. Utgivelsen av boken "Glomma gjennom Sørums" i 2009 var et viktig bidrag

som krever tyngre oppfølging enn hva vi har maktet.

I samarbeid med Blaker Skanses Venner, Blaker Utvikling og Statsbygg er Historielaget nå inne i en prosess som muligens ender ut i et permanent opplevelsessenter på Blaker Skanse, der militærhistorie, skolehistorie og hverdagshistorie kan inngå i en permanent samling. Sammen med alle øvrige initiativ som nå er tatt i samband med KunstSkansen, kan dette bli svært interessant.

Gjennom initiativet "Opplev Sørums" har historielaget søkt å koordinere flere parallelle interesser i et felles nærturismetiltak. Det er ressurskrevende, men også inspirerende. For at dette konseptet skal få luft under vingene, må flere interesser bidra – ikke bare de frivillige, men også kommune og næringsliv. Det er kommet positive signaler fra det politiske Sørums om at man vil vurdere forslag til nærturismeprojekter med velvillig interesse for samarbeid. Den utfordringen bør historielaget ta, og se hvor det leder oss hen.

Formålet med alt dette er naturligvis å gi innhold til mantraen "Sørums – den gode kommune". Går vi sammen om hyggelige aktiviteter, får vi det bra. Vi kan tilby et mangfold for alle generasjoner som sikrer vår felles identitet og bevisstgjør oss om fellesverdiene i kommunen vår.

Og for å få det til, vil jeg sette pris på at de av dere som har særlige interesser og føler at dere kan sette av noe tid til felles arbeidsinnsats, melder fra til meg på min e-mail: iywind@online.no. Og til de jeg ikke hører noe fra – vær ikke overrasket dersom jeg gjør en henvendelse.

Forøvrig er det viktig for oss å komme i tettere kontakt med hvert enkelt medlem – vi mangler et elektronisk e-mail-adressearkiv. De av dere som har e-mail – vennligst send meg deres adresser – det kan være viktig for vårt videre arbeid.

Med dette ønsker jeg alle velkommen til 2011 og et godt nytt arbeidsår. Og husk, det vil være hyggelig at hver enkelt, og spesielt du, kommer til vårt årsmøte på Sørumsand videregående skole kl 19.00 9. mars 2011.

Beste hilsen

Dag Winding-Sørensen

P. Aanerud-poseden

Jeg tror det i de fleste hus som har vært i samme familie en tid finnes en slik pose som er full av håndskrevne oppskrifter og utklipp fra ukeblader med gode råd. Hjemme hos oss ligger notatene, som er fra 1920- til 1950-årene i en pose fra P. Aanerud Bakerforretning på Aarnes st. med telf. 3068.

Tørre vafler

250 gr. sukker

250 gr. smør

4 egg

½ kg. potetmel

3 teskeer bakepulver

Eggeplommene vispes godt med sukkeret, tilsettes smør og mel med bakepulveret.

Eggehviten vispes aldeles stiv og skjæres i til slutt. En stor toppet spiseskje legges på midten av jernet, som presses godt sammen og vendes. Stekes på begge sider til de er lysebrune og sprø.

Takk for innsatsen!

Som ansvarlig for produksjon og markedsføring av historielagets kalender, vil jeg gjerne på denne måten få takke alle dem som har bidratt til at kalenderen for 2011 også i år vil gi historielaget et betydelig tilskudd til driften.

Takken går til alle som har kjøpt kalenderen, og på den måten støttet historielaget. Og først og fremst går den til alle de entusiastiske selgerne som har gått fra dør til dør for å tilby kalenderen. Uten deres innsats ville ikke dette prosjektet vært mulig. Takk også til hovedsponsor Blaker Sparebank. Og til fotograf Anders Henriksen, som har skannet alle bildene.

Kjell H. Huseby

Viktige datoer

28. januar til 6. februar

Sørumfestivalen 2011 med en rekke arrangementer spredt over hele kommunen.

Uke 8 21.-25. februar

Vinterferie på skolene i Sørum.

Tirsdag 1. mars klokka 19:00

Møte i Kulturutvalget, Bingsfosshallen.

Tirsdag 9.mars klokka 19:00

Årsmøte i Blaker og Sørum historielag på Sørum sand videregående skole. Kåseri av John Olav Stokstad Larsen: "Kirken i perspektiv".

Støtt våre annonsører

- de støtter oss!